

تأثیرات الزامات نقدینگی بر سیاست گذاری بانک مرکزی در بازار بین بانکی ایران

مهشید شاهچرا
ماندانا طاهری

بازار بین بانکی نقشی اساسی در اجرای سیاست‌های پولی دارد. بازار پول متشکل از بازار بین بانکی، بازار ثانویه اسناد خزانه، اوراق تجاری، گواهی سپرده و بازار خرید و فروش اوراق بهادار است که با توجه به ضعف در زیرساخت‌های بازارهای مالی و فقدان توسعه بازارهای ثانویه در کشورهای در حال توسعه همچون ایران، نقش بازار بین بانکی به عنوان یک ابزار غیرمستقیم سیاست پولی قابل توجه و حائز اهمیت است. به عبارتی در صورت نیاز بانک‌ها به منابع نقدینگی، بانک می‌تواند از طریق خط اعتباری بانک مرکزی، اضافه برداشت از این بانک و استقراض از سایر بانک‌ها کسری نقدینگی خود را جبران نمایند. در این مقاله بر بازار بین بانکی به عنوان یکی از ابزارهای در دسترس بانک‌ها برای تامین نقدینگی توجه شده است. از سوی دیگر در بحث نقدینگی و تامین آن چالش دیگری در قالب ریسک نقدینگی و تامین وجوه در هنگام بروز بحران مطرح است. با توجه به رهنمودهای کمیته نظارت بانکی بال از طریق معرفی نسبت پوشش نقدینگی در این مقاله سعی شده است به بررسی نسبت پوشش نقدینگی بر بازار بین بانکی پرداخته شده و با استفاده از داده‌های ماهانه شبکه بانکی کشور به تبیین این موضوع پرداخته شود.

نقش بازار بین بانکی در اجرای سیاست پولی

برای اصلاح رابطه بانک‌ها با بانک مرکزی و افزایش قدرت اعتباری بانک‌ها و کنترل متغیرهای پولی و مهار تورم توجه به بازار بین بانکی لازم است. در همین ارتباط اسمیتز (۲۰۱۱) بیان می‌کند که بانک مرکزی اتحادیه اروپا، فدرال رزرو و بانک مرکزی انگلستان بر بازار بین بانکی و نرخ سود آن به عنوان ابزار سیاست پولی تاکید دارند. بوری (۲۰۰۱) نیز نشان می‌دهد که بانک مرکزی با دستکاری نرخ سود بازار بین بانکی از طریق بازار آزاد و شکل‌دهی جهت و حجم استقراض در این بازار، به‌عنوان ابزار سیاست‌گذاری از آن استفاده می‌کند. این بازار نقطه شروع سازوکار انتقال تکانه‌های سیاست‌های پولی است و مزایایی همچون اجرای موثر سیاست‌های پولی و اعتباری، بهبود مدیریت نقدینگی بانک‌ها، کاهش اضافه برداشت آنها از بانک مرکزی، کاهش هزینه‌های تجهیز منابع برای بانک‌ها و امکان کاهش نرخ سود تسهیلات از این طریق و تقویت توان مالی بانک‌ها در جهت تامین مالی واحدهای تولیدی و سرمایه‌گذاری را با خود دارد (پاتانیک و همکاران، ۲۰۱۷). در بازار بین بانکی پول و نقدینگی توزیع مجدد می‌شود و خلق پول صورت نمی‌گیرد. بانک‌ها از طریق این بازار هزینه‌های تامین کسری منابع خود را از روش اضافه برداشت کاهش می‌دهند. علاوه بر آن بانک‌ها می‌توانند با نگهداری بخشی از منابع خود در سایر بانک‌ها در بازار بین بانکی در صورت مواجهه با تکانه‌های مالی و نوسانات بازار به جای نقد کردن دارایی‌های بلندمدت خود از این منابع سودبرداری نمایند و از ضایع شدن منابع خود جلوگیری نمایند.

پیشینه تحقیق

- بونر و اجفینگر (۲۰۱۳)، بک و کیستر (۲۰۱۳) و اسمیتز (۲۰۱۱) در بررسی‌های خود نشان داده‌اند که پیاده‌سازی بال ۳ بر تغییرات بازار بین بانکی (نرخ و حجم آن) تاثیر فراوان دارد. ایجاد حساسیت میان نرخ وام‌دهی و قرض‌دهی بر ثبات مالی بانک‌ها و تغییر در حجم معاملات بین بانکی و کاهش منحنی عرضه بازار پول از جمله تاثیر پیاده‌سازی مقررات نقدینگی بال ۳ بر بازار پول است که از طرف این محققین به آن اشاره شده است.
- بک و کیستر (۲۰۱۲) بیان می‌کنند که در پیاده‌سازی مقررات نقدینگی بال ۳ نیازمند چارچوب عملیاتی مناسب برای هماهنگی میان سیاست‌های پولی باید وجود داشته باشد و پیاده‌سازی بال ۳ از منظر الزامات نقدینگی می‌تواند اثرات معکوسی بر بازار پول داشته باشد. سیاست پولی می‌تواند بر اساس الزامات نقدینگی بال ۳ تاثیر داشته و از اثرگذاری آن کاسته است.
- بونر و اجفینگر (۲۰۱۳)، در بررسی خود و با تاکید بر الزامات نقدینگی بال ۳ (نسبت پوشش نقدینگی) در سال‌های ۲۰۰۵ تا ۲۰۱۱ در شبکه بانکی هلند نشان دادند که بانک‌ها با مقدار نقدینگی کوتاه‌مدت، نرخ سود بالاتری را در بازار بین بانکی به دلیل آنکه تسهیلات آنها در ترازنامه ریسکی است، پرداخت می‌کنند و این اثر برای بانک‌هایی با سررسید بلندمدت معکوس است. از سوی دیگر نتایج این بررسی نشان داده است که بانک‌هایی که شرایط بهتری برای استقراض در بازار بین بانکی دارند بر ثبات مالی نیز اثرگذاری مثبتی داشته‌اند.
- آدماتی و هلویگ (۲۰۱۳) بیان می‌کنند که حجم سرمایه بانک می‌تواند در مقابله با بحران نقدینگی بانک‌ها راهگشا بانک‌ها باشد. آنها با تاکید بر ارتباط میان سرمایه و نقدینگی به بررسی تامین منابع مورد نیاز بانک‌ها پرداخته‌اند. بیندسیل و لاموت (۲۰۱۱) نیز نشان دادند که نسبت پوشش نقدینگی می‌تواند به انگیزه بانک‌ها در شرکت در بازار بین بانکی کمک نماید و میزان نسبت پوشش نقدینگی بر نرخ بازار بین بانکی موثر است.

نسبت پوشش نقدینگی با هدف تشویق سیستم بانکی به کنترل سررسید دارایی و بدهی مالی و با حداقل ریسک و مواجه نشدن با کسری نقدینگی در بانک ارائه شده است. این نسبت از تقسیم دارایی با کیفیت بالا بر خالص جریان وجوه نقد در کمتر از ۳۰ روز به دست می‌آید. این نسبت بر تامین مالی کوتاه‌مدت تاکید داشته و از طرف کمیته بال مقدار بیشتر از صد درصد آن مناسب ارزیابی شده است. بر این اساس نسبت پوشش نقدینگی به صورت زیر تعریف شده است (BIS, 2013):

$$LCR = \frac{\text{High Quality Liquid Assets}}{\text{Net Cash Outflow over a 30 days stress scenario}} \geq 100\%$$

بر مبنای مدل بازار بین بانکی پول (Pool) (۱۹۶۸) می‌توان بیان نمود که اگر بانک مرکزی خریداری یا فروش دارایی‌ها را انجام دهد، این تغییر موجب تغییر در ساختار ترازنامه بانک‌ها خواهد شد. بانک‌ها نیز از طریق بازار بین بانکی با نرخ سود مشخص برای رفع نیازهای نقدینگی خود وام می‌دهد و یا قرض می‌گیرند. بسته به زمان وام‌دهی یا گرفتن قرض نیز تغییر در سررسیدها ایجاد شده و در ترازنامه تغییراتی ایجاد می‌شود. در حالت اولیه بانک‌ها با ترازنامه فرضی زیر به فعالیت می‌پردازند.

ارتباط میان یک بانک و بانک مرکزی را در ترازنامه‌ای به صورت ساده در نظر بگیرید. موقعیتی را در نظر داشته باشید که یک بانک سپرده‌گیری نموده و وام‌دهی انجام می‌دهد و اوراق و ذخایر خود را به عنوان دارایی در ترازنامه ثبت می‌نماید. بانک مرکزی نیز وام و اوراق نگه‌داری نموده و کل ذخایر نگه‌داری شده توسط بانک‌ها برابر با مقدار ذخایر بانک مرکزی و کل سپرده‌های بانکی است.

بدهی‌ها		دارایی‌ها	
D^i	سپرده	l_i	تسهیلات
		B_i	اوراق مشارکت
		R_i	ذخایر
Y_i	سرمایه		

حال اگر Δ_i^1 و Δ_i^2 میزان قرض بانک i در بازار بین بانکی باشد، این تغییرات در ترازنامه بانک i به صورت زیر است:

بدهی‌ها		دارایی‌ها	
$D^i - \varepsilon^i$	سپرده	l_i	تسهیلات
$\Delta_i^1 + \Delta_i^2$	وام بین بانکی	B_i	اوراق مشارکت
X_i	استقراض از بانک مرکزی	$R_i + \Delta_i^1 + \Delta_i^2 - \varepsilon^i + X_i$	ذخایر
Y_i	سرمایه		

برای بررسی تاثیرات بازار بین بانکی بر نسبت پوشش نقدینگی با توجه به ترازنامه فرضی بانک به فرمول محاسبه نسبت پوشش نقدینگی توجه شده است که به شکل زیر است:

$$LCR^i = \frac{B_i + R_i + \sum_{t=1}^2 \Delta_t^i - \varepsilon_i + X_i}{\theta_D (D^i - \varepsilon^i) + \sum \theta_t \Delta_t^i + \theta_x X_i} \geq 100\% \quad (2)$$

در این حالت برای محاسبه خالص جریان وجوه وزن θD برای سپرده‌ها، وزن θt برای وام بین بانکی و وزن θx برای بدهی بانک مرکزی لحاظ شده است. بنابراین استفاده از بازار بین بانکی با توجه به نرخ سود بین بانکی در محاسبه نسبت پوشش نقدینگی در صورت و مخرج کسر تاثیرگذار خواهد بود. البته در صورتی که الزامات نقدینگی برقرار نباشد، بانک‌ها تمایل کمتری به استفاده از وام بین بانکی و نرخ سود آن داشته و در صورت برقراری الزامات نقدینگی بانک‌ها می‌توانند تسهیلات و استقراض از بانک مرکزی را کاهش داده و برای کاهش نوسان نقدینگی از بازار بین بانکی استفاده نمایند. در ادامه با استفاده از مدل اقتصاد سنجی به تبیین اثرات LCR بر نرخ بازار بین بانکی پرداخته می‌شود.

برای بررسی تاثیرات الزامات نقدینگی بر بازار بین بانکی از مدل‌های زیر استفاده شده است. ابتدا تاثیر بازار بین بانکی بر شاخص نسبت پوشش نقدینگی بررسی شده و سپس به بررسی تاثیر نسبت پوشش نقدینگی بر نرخ بازار بین بانکی پرداخته می‌شود.

$$LCR = C_0 \cdot LCR(-1) + C_1 \cdot \text{Interbank rate} + C_2 \cdot \text{Roe} + C_3 \cdot \text{Capital Ratio} + C_4 \cdot \text{Deposit ratio} + C_5 \cdot \text{NPL} + C_6 \cdot \text{Inflation} + \varepsilon$$

$$\text{Interbank Rate} = C_0 \cdot \text{Interbank rate}(-1) + C_1 \cdot \text{Capital Ratio} + C_2 \cdot \text{LCR} + C_3 \cdot \text{ROE} + C_4 \cdot \text{Credit-deposit} + C_5 \cdot \text{Inflation} + \varepsilon$$

در رابطه اول، متغیر وابسته نسبت پوشش نقدینگی بوده و در رابطه دوم متغیر وابسته نرخ بازار بین بانکی است. این متغیرهای وابسته با یک وقفه نیز به صورت متغیر مستقل در مدل‌ها وارد شده است تا بتوان به خوبی از روش گشتاور تعمیم یافته پویایی‌های مدل مورد بررسی قرار گیرد. بنابراین، این مدل در سطح شبکه بانکی کشور برآورد شده و نیز به دلیل محدودیت سری زمانی مورد استفاده، این مدل که به روش داده‌های تابلویی پویا برآورد شده است، می‌تواند از نظر اقتصادسنجی نتایج مطلوبی را ارائه دهد.

تأثیر بازار بین بانکی بر شاخص نسبت پوشش نقدینگی

تخمین سوم	تخمین دوم	تخمین اول	متغیر
۱.۰۳۵ (۱.۹۲)	۱.۰۴۳ (۳.۹۶)	۰.۹۳۶ (۴.۴۵)	نسبت پوشش نقدینگی با یک وقفه
۰.۰۰۱۱۱۸ (۳.۳۳)	۰.۰۰۵۵۱ (۲.۹۳۵)	۰.۰۰۵۱۲۶ (۲.۳۱)	نرخ بازار بین بانکی
۰.۰۰۱۲۲۶ (۲.۲۱)	۰.۰۰۱۴۴۱ (۲.۴۱)	۰.۰۰۰۶۳۱ (۱.۶۷)	بازده سرمایه
---	۰.۰۱۳۳۴ (۲.۴۴)	۰.۰۰۲۵۶ (۲.۸۵)	کفایت سرمایه
۰.۰۱۴۷ (۱.۸۱)	---	---	نسبت دارایی نقد به کل دارایی
-۰.۰۰۳۹۸۵ (-۴.۱۷)	---	-۰.۰۱۲۸۷ (-۴.۴۵)	نسبت مطالبات غیر جاری
-۰.۰۰۰۳۹۷ (-۲.۷۱)	-۰.۰۰۰۹۵۲ (-۱.۷۷)	-۰.۰۰۰۸۷۳ (-۱.۶۶)	تورم
۱۸.۳۷	۱۷.۳۹۶	۲۱.۳۷	اماره سارگان
۰.۳۸۸	۰.۴۳	۰.۳۴۷	احتمال

تأثیر نسبت پوشش نقدینگی بر نرخ بازار بین بانکی

متغیر	تخمین اول	تخمین دوم	تخمین سوم	تخمین چهارم
نرخ بازار بین بانکی با یک وقفه	۰.۱۱۰۸۹ (۷.۷۶)	۰.۰۹۱۸ (۹.۷)	۰.۰۹۰۲ (۸.۷)	۰.۲۲۸ (۸.۶)
نسبت پوشش نقدینگی	۱.۸۷ (۴.۱۴)	۱.۲۶ (۲.۷۵)	۰.۵۷۶ (۱.۹۲)	۰.۸۵۷ (۱.۷۹)
بازده سرمایه	۱.۲۲ (۱.۷۷)	۱.۳۷ (۲.۱۱)	۰.۹۵ (۱.۸۳)	۲.۳۸ (۱.۸۸)
کفایت سرمایه	۳.۷۳ (۱.۹۱)	۲.۰۱۲ (۱.۸۹)	۲.۲۷ (۱.۹۲)	۲.۹۴ (۲.۹۸)
نسبت تسهیلات به سپرده	---	---	-۰.۱۱۷۳ (-۲.۴۲)	-۰.۲۸۹ (-۲.۲۴)
نسبت مطالبات غیر جاری	---	---	---	۰.۳۸۸ (۲.۲۷)
تورم	-۰.۰۳۴۹ (-۱.۸۴)	-۰.۰۴۸۹ (-۱.۷۴)	-۰.۰۰۵۱۹ (-۲.۲۴)	-۰.۰۰۱۱۴۹ (-۲.۱۸)
اماره سارگان	۲۰.۵۹	۱۸.۴۹۶	۱۸.۴۷	۱۹.۶
احتمال	۰.۳۵۹	۰.۴۲	۰.۵۵	۰.۴۸

جمع بندی

در تغییرات قوانین و مقررات جدید بال ۳ با تاکید بر الزامات نقدینگی راهکارهای موثری در زمینه سیاستگذاری پولی ارائه شده است. کمیته بال با تاکید بر محاسبه این نسبت توسط بانکها، کیفیت دارایی‌های نقد بانکها را تحت عنوان الزامات نقدینگی مورد توجه قرار می دهد. این نسبت توسط بانکهای مرکزی برای نظارت بر بانکها مورد استفاده شده و چشم انداز مشخصی برای آن لحاظ شده است. سیاستگذار پولی می تواند با توجه به ارتباطات میان بازار بین بانکی و نقدینگی بانکها در زمینه تامین مالی اقدامات موثری را در جهت ثبات پولی و مالی برقرار نماید. ارتباط نسبت پوشش نقدینگی و نرخ بازار بین بانکی در این تحقیق در شبکه بانکی کشور مورد بررسی قرار گرفته و بانک مرکزی با کنترل نرخ بهره بین بانکی به تامین نیازهای نقدینگی در بازار پولی و مالی کشور اقدام می نماید. ارتباط متقابل نرخ بهره بین بانکی و نسبت پوشش نقدینگی در شبکه بانکی کشور مطابق با نتایج بدست آمده نشان می دهد که نظارت بر نسبت پوشش نقدینگی می تواند تاثیرات مهمی را بر سیاستگذاری های بانک مرکزی داشته باشد. نسبت پوشش نقدینگی در فراهم نمودن نقدینگی بانکها نقش خود را ایفا می نماید.